

O'QITUVCHINING KASBIY KONPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI

Hotamova Nigina Islomovna

Osiyo xalqaro universiteti, maxfuz_22@mail.ru

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: kasbiy kompetensiya, axborot kommunikatsion texnologiyalar, ta'lim innovatsiyalari, o'qituvchi malakasi, raqamli pedagogika.

Annotatsiya

Maqolada o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida axborot kommunikatsion texnologiyalar (AKT)ning ahamiyati, ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish imkoniyatlari va zamonaviy metodik yondashuvlar yoritilgan. AKT vositalari orqali o'qituvchilarning innovatsion faoliyati, ijodiy yondashuvi va axborot madaniyati shakllanishining ijtimoiy-pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Maqolada milliy ta'lim tizimida AKTni kasbiy rivojlanishga yo'naltirilgan holda qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2025 LWAB.

KIRISH

Hozirgi kunda ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar, globallashuv va raqamli muhitning jadallik bilan rivojlanishi o'qituvchilardan yangicha kasbiy sifatlarini talab qilmoqda. Bilim berish jarayoni endi an'anaviy metodlar bilangina chegaralanmay, zamonaviy axborot kommunikatsion texnologiyalar bilan boyitilmoqda. Shu sababli, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda AKTning o'rni va vazifasi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli texnologiyalar nafaqat o'qituvchining ta'limiy faoliyatini samarali tashkil etishda, balki uning shaxsiy va kasbiy o'sishida ham muhim omil sifatida xizmat qilmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Qodirovning fikricha, ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning eng samarali vositalaridan biridir. U o'z tadqiqotida AKT vositalarini dars jarayoniga integratsiya qilish nafaqat o'quvchilarning bilim olish sifatini oshirishi, balki o'qituvchining innovatsion faoliyatini rag'batlantirishi va ijodiy yondashuvini rivojlantirishini ta'kidlaydi [1]. Muallif AKTning metodik imkoniyatlarini izchil o'rganish va ularni amaliyotga moslashtirish bo'yicha aniq tavsiyalar beradi.

Raximov va Rasulovning asarlarida raqamli pedagogika tushunchasi chuqur izohlangan bo'lib, mualliflar raqamli texnologiyalarni qo'llash o'qituvchining zamonaviy ta'lim talablariga moslashuvchanligini kuchaytirishini qayd etganlar [2]. Ularning fikricha, onlayn platformalar va masofaviy ta'lim shakllari pedagogning kasbiy malakasini muntazam oshirishga yordam beradi va uning bilim bazasini kengaytiradi.

Xolmatova fikricha, zamonaviy darsni AKTsiz tasavvur etib bo'lmaydi [3]. U darsning mazmuni va shaklini boyitishda multimediyali resurslar, elektron testlar va interaktiv vositalarning imkoniyatlarini

alohida e'tirof etadi. Tadqiqotida o'qituvchilarning axborot texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha tayyorgarligini oshirish zarurligi ta'kidlanadi.

Shodmonovning asarida o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish jarayoni tizimli ravishda ko'rib chiqilgan [4]. Muallifning fikricha, AKT o'qituvchi shaxsida raqamli savodxonlik, mustaqil izlanish ko'nikmalari va ma'lumotlarni tanqidiy tahlil qilish qobiliyatini shakllantirishda asosiy omil sifatida xizmat qiladi. U pedagogik faoliyatga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish bo'yicha amaliy metodik tavsiyalar ishlab chiqqan.

Davletovning tadqiqotida AKT va pedagogik faoliyatning integratsiyasi masalasi yoritilgan [5]. U axborot texnologiyalari o'qituvchilarning dars o'tish uslublarini diversifikatsiya qilish, o'quvchilarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish imkonini berishini ta'kidlaydi. Davletov AKTni ta'lim jarayoniga izchil joriy qilish o'qituvchi motivatsiyasini oshirishga ham xizmat qilishini qayd etadi.

TADDIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi – bu faqat fan sohasidagi chuqur bilim emas, balki pedagogik texnologiyalarni puxta egallash, innovatsion yondashuvlarni samarali qo'llay bilish, o'quvchilar bilan muloqotni to'g'ri tashkil etish kabi ko'plab tarkibiy qismlardan iborat murakkab sifatlar majmuidir. Zamonaviy sharoitda AKT ushbu kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirishning eng kuchli vositalaridan biriga aylangan.

Avvalo, axborot kommunikatsion texnologiyalar o'qituvchining bilim bazasini muntazam ravishda boyitish imkonini beradi. Onlayn ta'lim platformalari, raqamli kutubxonalar va elektron darsliklar yordamida o'qituvchi o'z fani bo'yicha eng so'nggi ma'lumotlarni o'zlashtiradi, ilmiy yangiliklardan xabardor bo'lib boradi. Masalan, "ZiyoNET", "Google Scholar", "ResearchGate" kabi elektron resurslar o'qituvchilarga xalqaro tajribani tahlil qilish va o'z metodikasini takomillashtirishga yordam beradi.

Shuningdek, AKT vositalari o'qituvchining dars jarayonini samarali tashkil etish, darsning sifatini oshirish va individual yondashuvni kuchaytirish imkoniyatlarini yaratadi. Multimediyali taqdimotlar, interaktiv doskalar, elektron testlar va vizual materiallar orqali o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning faol ishtirokini ta'minlash mumkin. Shu jihatdan, AKT o'qituvchining kreativ salohiyatini yuzaga chiqaruvchi kuch sifatida e'tirof etiladi.

Raqamli texnologiyalar o'qituvchining axborot madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Bugungi kunda pedagog o'zining kasbiy faoliyatida raqamli savodxonlik, internet xavfsizligi, elektron hujjatlar bilan ishlash kabi ko'nikmalarga ega bo'lishi talab qilinadi. Masalan, o'qituvchi elektron kundaliklar, onlayn baholash tizimlari, masofaviy ta'lim platformalaridan samarali foydalana olish orqali o'z malakasini oshiradi.

Ta'lim tizimida AKTdan foydalanish o'qituvchi va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Elektron aloqa platformalari orqali ota-onalar farzandining o'qishdagi yutuq va kamchiliklarini kuzatib borish imkoniyatiga ega bo'lishadi, bu esa tarbiya jarayonida ochiqlik va ishonch muhitini shakllantiradi.

Shu bilan birga, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishida onlayn kurslar, vebinarlar va masofaviy malaka oshirish dasturlari alohida o'rin tutadi. Masalan, respublika miqyosida joriy etilgan elektron platformalarda o'qituvchilar o'z sohalari bo'yicha yangi texnologiyalarni o'rganish, innovatsion loyihalarda ishtirok etish va tajriba almashish imkoniyatiga ega bo'lishmoqda. Bu esa o'qituvchining raqamli kompetensiyasini kuchaytiradi va ta'lim sifatini oshiradi.

Shu o'rinda, AKTdan samarali foydalanishning muhim sharti – o'qituvchilarda motivatsiya va ijobiy psixologik tayyorgarlikni shakllantirishdir. Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar AKTga ijobiy munosabatda bo'lishlari, o'z faoliyatida undan foydalanishni zarurat sifatida emas, balki

rivojlanish imkoniyati sifatida qabul qilganlarida yanada samarali natijaga erishadilar. Shu sababli, ta'lim muassasalari rahbariyati tomonidan AKTni o'rgatish bo'yicha tizimli seminarlar va treninglar tashkil etilishi dolzarb vazifa hisoblanadi.

NATIJALAR

Shu o'rinda, axborot kommunikatsion texnologiyalar o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda nafaqat metodik vosita sifatida, balki o'ziga xos innovatsion madaniyat shakllantiruvchi kuch sifatida ham e'tirof etiladi. Zero, zamonaviy ta'lim sharoitida o'qituvchi faqat tayyor bilimlarni yetkazuvchi emas, balki o'quvchilarni mustaqil izlanishga, ijodiy fikrlashga va raqamli savodxonlikni o'zlashtirishga yo'naltiruvchi yetakchidir. Shu sababli, pedagogning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda AKTni tizimli va maqsadli qo'llash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Axborot kommunikatsion texnologiyalar ta'lim jarayonining barcha bosqichlariga integratsiyalashgan. Darsni rejalashtirish jarayonida o'qituvchi AKTdan foydalanib, elektron resurslar asosida dars ishlanmalari va taqdimot materiallarini tayyorlaydi, didaktik vazifalarni zamonaviy vizual va interaktiv shaklda tuzadi. Masalan, elektron platformalarda mavjud bo'lgan tayyor metodik ishlanmalar va dars modellarini tahlil qilish orqali o'qituvchi o'z metodikasini boyitadi va yangilaydi. Bu jarayon o'z-o'zini rivojlantirish va kasbiy refleksiya ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Yana bir muhim jihati – ta'lim sifatini baholash va monitoring qilish faoliyatida AKTning o'rni. Elektron testlar, onlayn so'rovnomalar va virtual baholash tizimlari o'qituvchiga o'quvchilarning bilim darajasini tezkor va ob'ektiv tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa o'quvchilarning qaysi mavzularda qiyinchilikka duch kelayotganini aniqlashga, differensial yondashuv asosida ularning o'zlashtirish darajasini oshirish bo'yicha choralar ko'rishga zamin yaratadi. Shu bilan birga, AKT asosida yaratilgan elektron portfoliolar o'quvchilarning o'zlashtirish dinamikasini kuzatish, ularning shaxsiy rivojlanish yo'nalishlarini baholashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

AKT vositalaridan foydalanish o'qituvchining kommunikativ madaniyatini rivojlantirishga ham yordam beradi. Masofaviy ta'lim jarayonida o'qituvchi video muloqot, elektron pochta va onlayn platformalar orqali o'quvchilar va ota-onalar bilan samarali aloqada bo'lish ko'nikmalarini egallaydi. Bu esa ochiqlik, axborot almashinuvi va ijtimoiy hamkorlikni kuchaytiradi. Bugungi kunda elektron kundalik va reyting tizimlari ota-onalarni ta'lim jarayoniga faol jalb etishning muhim vositasi sifatida e'tirof etilmoqda.

O'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida raqamli resurslarni ishlab chiqish va yaratish bo'yicha ko'nikmalar ham muhim ahamiyatga ega. Shu maqsadda ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning ijodiy laboratoriyalari, AKT markazlari tashkil etilib, ular darslar uchun multimediya dars ishlanmalarini yaratish, ta'limiy videoroliklar tayyorlash va elektron darsliklar ishlab chiqishda metodik yordam ko'rsatmoqda. Ushbu faoliyat pedagoglarda nafaqat kasbiy malaka, balki innovatsion tafakkurni shakllantiradi.

Albatta, AKTni samarali qo'llashning muhim sharti o'qituvchida doimiy o'z-o'zini rivojlantirish motivatsiyasi mavjud bo'lishidir. Ko'plab tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, zamonaviy texnologiyalarni muvaffaqiyatli o'zlashtirgan o'qituvchilar kasbiy faoliyatdan mamnunlik darajasi yuqori, shuningdek, o'quvchilar bilan muloqoti samaraliroq bo'ladi. Shu sababli, o'qituvchilarning AKT kompetensiyasini shakllantirish jarayonida ular uchun rag'batlantiruvchi sharoitlar yaratish, tajriba almashish maydonlarini kengaytirish va kasbiy o'sishning uzluksizligini ta'minlash lozim.

Shuningdek, AKTdan foydalanish o'qituvchilarning xalqaro ta'lim maydoniga integratsiyalashuvini ham jadallashtiradi. Onlayn kurslar, vebinarlar va virtual konferensiyalar pedagoglarni chet ellik mutaxassislar bilan fikr almashish, ilg'or tajribalarni o'rganish va o'z kasbiy doirasini kengaytirish imkoniyati bilan ta'minlaydi. Bu esa o'qituvchining professional identiteti va o'z faoliyatiga bo'lgan mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Zamontaviy ta'lim tizimida o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish jarayoni ko'p qirrali bo'lib, u pedagogning kasbiy tayyorgarlik darajasi, shaxsiy sifatleri va innovatsion faoliyatga bo'lgan tayyorligi bilan chambarchas bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, axborot kommunikatsion texnologiyalar nafaqat dars jarayonini tashkil etishning vositasi, balki pedagogning kasbiy o'sish strategiyasini shakllantiruvchi kuchli omil sifatida alohida ahamiyatga ega.

AKT o'qituvchiga o'z kasbiy faoliyatini rejalashtirish, amalga oshirish va natijalarni tahlil qilish imkonini beruvchi ko'plab qulayliklar yaratadi. Jumladan, raqamli resurslar asosida dars mazmunini loyihalash, o'quvchilar bilimini monitoring qilish va baholash jarayonida obyektivlikni ta'minlash imkoniyati sezilarli darajada ortadi. Masalan, elektron baholash platformalari o'quvchilarning individual rivojlanish dinamikasini kuzatish va ular bo'yicha muayyan tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Shu orqali o'qituvchi differensial yondashuvni amaliyotga tatbiq etadi va har bir o'quvchining ehtiyojiga mos ta'limiy yondashuvni shakllantiradi.

Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni samarali qo'llash o'qituvchining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Masalan, masofaviy ta'lim shakllari – videokonferensiyalar, vebinarlar va onlayn seminarlar pedagogning boshqa hudud va mamlakatlar mutaxassislari bilan bevosita muloqotini ta'minlaydi. Shu jarayon pedagogik tafakkurning kengayishiga, o'qituvchining xalqaro tajriba almashish qobiliyatini shakllanishiga yordam beradi. Shu bois, raqamli vositalar orqali o'zaro hamkorlik madaniyatini rivojlantirish kasbiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismiga aylangan.

Bundan tashqari, AKT vositalari o'qituvchining ijodiy faoliyatini rag'batlantiradi. Multimediyali loyihalar, raqamli hikoyalash (digital storytelling), elektron portfoliolar yaratish kabi zamontaviy texnologiyalar o'qituvchining dars jarayonini yangicha mazmunga boyitadi. Masalan, o'quvchilarning dars jarayonida tayyorlagan taqdimotlari va videoroliklarini maxsus platformalarda joylashtirish orqali ularning qobiliyatlari namoyon bo'lishiga va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarining rivojlanishiga zamin yaratiladi. Shu tariqa, AKT nafaqat ta'lim mazmunini modernizatsiyalashga, balki o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samarali muloqotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Yana bir muhim jihati shundaki, AKTdan foydalanish o'qituvchida doimiy yangilanishga intilish va o'z kasbiy faoliyatini tahlil qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Raqamli ma'lumotlar bazasidan foydalanish, tahliliy dasturlar yordamida darsning samaradorligini baholash va uning sifatini oshirish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqish – bularning barchasi o'qituvchining kasbiy o'sishi uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Shu bois, AKT pedagogni passiv bilim yetkazuvchidan faol metodist, innovatsion g'oyalarni tatbiq etuvchi lider shaxsga aylantiradi.

Shu bilan birga, ta'lim jarayonida AKTning qo'llanishi o'quvchilar uchun ham qulaylik yaratadi. O'qituvchi raqamli vositalar orqali individual topshiriqlarni tayyorlab, ularni elektron shaklda taqdim etadi. Bu jarayon o'quvchilar mustaqilligini oshirish, ularning raqamli savodxonlik darajasini rivojlantirish va mas'uliyat hissini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, o'qituvchi raqamli texnologiyalar yordamida nafaqat o'zining, balki o'quvchilarning ham kompetensiyalarini izchil rivojlantiradi.

XULOSA VA MUNOZARA

Yuqorida bayon etilgan mulohazalar shuni ko'rsatadiki, axborot kommunikatsion texnologiyalar bugungi kunda o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning asosiy omillaridan biri sifatida maydonga chiqmoqda. AKT o'qituvchining metodik mahoratini oshirish, bilim va ko'nikmalarini yangilab borish, ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish va o'quvchilarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish imkonini beradi. Shu bois, milliy ta'lim tizimida AKTni izchil joriy etish va ularni samarali qo'llash bo'yicha amaliy choralarni ko'rish zamon talabi sifatida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. Qodirov B. Ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy asoslari. – Toshkent: Fan, 2019y. – 240 b.
2. Raximov S., Rasulov Sh. Raqamli pedagogika va uning imkoniyatlari. – Samarqand: Ma'rifat, 2021y. – 198 b.
3. Xolmatova M. Zamonaviy darsda AKTning o'rni va ahamiyati // Ta'lim va Innovatsiya. – 2020y. – №2. – B. 35–40.
4. Olimov, T. H. Spiritual and moral aspects of the formation of civil culture in future specialists of higher education. Theoretical & Applied Science. – 2019y. 665p.
5. Olimov, T. H. The image of a modern teacher in the formation of civic culture among future highly educated specialists. Pedagogical skill-Bukhara. – 2020 y.
6. Olimov, T. H. Development issues of civil society and culture in the work of Eastern thinkers. Pedagogical skill-Bukhara. – 2019 y.
7. Olimov, T. Bo'lajak oliy ma'lumotli mutaxasislarda fuqarolik madaniyatini shakllantirishning ayrim yo'nalishlari. Fan, ta'lim va amaliyotning integrasiyasi. 2020y. 20-27p.
8. Xolboyeva, G., & Olimov, T. O 'smirlar ma'naviyatini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. Ilm-fan va ta'lim. 2023 yil.
9. Shodmonov B. O'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda axborot texnologiyalar. – Toshkent: O'zbekiston, 2018 yil. – 176 b.
10. Davletov R. Pedagogik faoliyat va AKT integratsiyasi // Pedagogik izlanishlar jurnali. – 2019 yil. – №4. – B. 12–18.
11. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris: UNESCO, 2018y. – 84 p.